

Munkában az új hétnyomóműves olasz mélynyomó rotációs és egy Monotype (Vámos László felvételei)

Az ATHENAEUM

Százesztendős a legnagyobb magyar nyomdavállalat

Ünnepel hát az Athenaeum is. Százesztendős. Ünnepelhetné ugyan joggal a 120 esztendőt is, hiszen Emich Gusztáv uram még 1848-ban alapította Nemzeti Könyvkereskedését és nyomdavállalatát s ebből alakult aztán 1868. július 4-én az Athenaeum Bt. A mai Athenaeum azonban szerény, „csak” ezt a száz esztendőt köszönti.

Akkor még nem a mai, jól ismert helyén volt. A Belváros egyik régi házában, a Barátok tere 7. szám alatt kezdte meg működését. Jelenző a korra, a felfele ívelő kapitalizmusra, hogy az új részvénytársaság félmillió alaptőkéjét három hónap alatt túljegyezték. Az első igazgatóság tagjai között ott volt Jókai Mór és báró Kemény Zsigmond is. Az Athenaeum kifizetődő vállalkozásnak bizonyult. Már 1869-ben felemelik az osztlékok, nem sokkal később az alaptőkét is. Az üzletbe bekapcsolódik a pénzügy: a Magyar Ipari és Kereskedelmi Bank a nyomdavállalat tulajdonosává válik, és az Athenaeum magába olvasztja a Grafikai Intézetet, az Újságüzem RT-t, a Riegler papírgyárat. Már az ország legnagyobb nyomdavállalata.

A Barátok téri hodály csakhamar tovatűnik, új helyen, a Rákóczi úton, a Miksa utcában — új épületeket emelnek, és rohamléptekkel megindul a vállalat korszerűsítése is. Megírni az Athenaeum történetét? Bizony, bonyolult vállalkozás. Mert az Athenaeum száz esztendeje nemcsak a magyar nyomdaipar múltjának jórésze, hanem politikai és kultúrtörténet is. Hasztalan próbálkozás hát néhány sorba sűríteni a száz esztendőt, inkább — mint eddig is — említsük csak a legfontosabbakat.

Mindenekelőtt talán a kultúrtörténeti jelentőségüket, hiszen az Athenaeum az első perctől kezdve lapokat, könyveket adott ki, és nem egy példányát már nemcsak nyomdai kuriózum, hanem történelmi jelentőségű. Még Emich Gusztáv kezdeményezte az első, a Császár Ferenc szerkesztette Pesti Napló készítését. Amikor pedig a lap a Deák-párt orgánuma lesz, már az Athenaeum gépei nyomják. S az Athenaeum nyomta és adta ki Jókai regényeit, a nagy elbeszélő Hon című lapját is, Petőfi Sándor, Arany János, Madách Imre műveit, Kossuth Lajos emlékiratait. S később — ez már a miklósandori korszak — az Est-lapokat, Az Estet, a Pesti Naplót, a Magyarországot, kizárólagos joggal Adyt, Babitsot, Móriczot, a két háború között főleg a polgári haladásért küzdő magyar írók és a jelesebb nyugat-európai elbeszélők műveit. Az Athenaeum volt a kiadója a Magyarország felfedezése című, Sárközi György által szerkesztett sorozatnak is, amelyben a falukutatók — Felja, Erdei, Darvas és a többiek — a magyar társadalom elé tárták a falvak népének igazát. S bár nem feledkezhetünk meg arról, hogy a két háború között az Athenaeum a liberális nagypolgárság jól jövedelmező üzlete volt, amely éppen a profit érdekében „kultúrselejtet” is a piac-

Soproni Béla igazgató

ra dobott, és lapjai révén gyanús politikai manőverekben is részt vett, munkásságának kultúrtörténeti jelentősége mindemellett vitathatatlan.

S vitathatatlan ipartörténeti jelentősége is. Az Athenaeum honosította meg Magyarországon — hatvan évvel ezelőtt — a Mertens-féle rotációs mélynyomó eljárást, s a raszteres mélynyomás után az Athenaeum vezette be hazánkban először az ofszetnyomási metódust is. Itt gépesítették először a szedést, úttörőként alkalmazva Monotype szedő- és öntőgépeket, később ugyancsak elsőként Linotype szedőgépeket. A növekvő konkurrencia, a konjunktúra évei követték az újabb és újabb nyomdaipari újítások bevezetését. Konkurrencia, konjunktúra? Bizony a verseny nem volt kicsi, a konjunktúra hullámai meghol magasra csaptak, hol elültek. A konjunktúra jó profitot hozott, a dekonjunktúrára veszteségeit meg a munkásokon akarták behozni. Ezért sztrájkoltak az Athenaeum nyomdászai mindjárt a megalakulás évében is, ezért indult el innen 1924-ben az általános nyomdászsztrájk. Így hát az Athenaeum története egyben harcos, szép szakasza a magyar nyomdaipari munkásság történetének is.

*

Ahol valaha az Athenaeum nagyhatalmú urai ültek, most egy nyomdászról lett vezető, Soproni Béla igazgatója az immár mammutvállalattá nőtt nyomdaüzemet. Negyven esztendeje nyomdász, húsz éve igazgató. A ma eredményeiről, a jövő terveiről kérdezem, de szavai — és az óhatatlan — visszakanyarodnak a múlt-hoz.

— Itt most már jószerint csak a falak a régiek. Lassan már azok se, hiszen nemrég épült fel a Rákóczi út sarkán az új nyomdaépület. S a régi falakon belül szinte minden megváltozott, cserélődött. Nem is lehetett másképpen, hiszen a háború után csak sérült gépeket, romhalmazzal örököltünk. De azért az Athenaeum dolgozói örökök büszkének lesznek rá, hogy hideg termekben, áramhiányban kézi erővel működtetett rotáción 1945. február 2-án már napilapot nyomtak, az Új Szót. Azóta bizony sok minden történt. Felsorolni is csak távirati stílusban lehet-

ne. Kicséréltük az elavult és tönkrement szedőtermi berendezéseket, új mélynyomógépet állítottunk fel. Kultúrterem, étkezdé, bölcsőde, fürdők, üdülők, mind az utóbbi húsz év szerzeménye. 1958-ban szinte gondot megoldott. Nyolcvan új gépegység lépett a régiek helyére és a mélynyomatás vált munkánk középpontjává. Az olasz gyártmányú, hét nyomóműves mélynyomó rotációs révén megvalósult hazánkban a színes folyóiratok nagy példányszámú előállítását.

— Modern technika — már a monofényszedés útjai próbálgatjuk —, fejlett technológia, egészséges munkakörülmények, nívós szociális intézmények, ez jellemzi a mai Athenaeumot. Majdnem kétezer dolgoznak százesztendős vállalatunknál. Havonta egymillió példányban mintegy 300 tonna könyvet, vagy 80 folyóiratot, három nagy példányszámú napilapot állítunk elő, a többi között. S exportra is jelentős mennyiséget. Nézze ezeket a német szótárakat, a Bertelsmann-céggel kooperációban készülnek, a frankfurti könyvvásáron nagy sikerük volt. Ezeket a miniatűr könyvecskéket is sok vendégünk megcsodálta. Mindez persze nem véletlen. A nyomda törzsgárdájában olyan szakértársak dolgoznak, akik egy életet töltöttek a szakmában. S már nő, fejlődik az új generáció. Moszkva, Lépce főiskoláit járt fiataljaink is vannak. Nálunk minden a nyomdáért van, a nyomda a központ. Az adminisztrációs vezetésben is kevés olyan ember dolgozik, aki ne ismerné az üzemi munkát. Főkönyvelőnk, a munkaügyi osztály vezetője és mások is, noha egyetemet, főiskolát végeztek, kitanultak egy-egy nyomdaipari szakmát. Ezt kívánja az Athenaeum érdeke.

*

Este van. A jó öreg Miksa utcára — egy idő óta már Osvátnak, a Nyugat felejtettlen szerkesztőjének nevét viseli — kisugárzik a nyomda fénye. Ez az az éji idő — akit egyszer varázslatába von, sose engedi el —, amikor szinte újraéled a nyomda: a napilapok születésének órái következnek. Csattognak a szedőgépek, forró katalan az öntőde, és nemsokára feldübörögnek a rotációsok is. Majdnem negyedszázada dolgozom nap mint nap ezekben az éji órákban, de még mindig vonz különös csodája. Mint őket is, a jó barátokat, a nyomdászokat. Ujjuk fürgén szedi a betűket, a mettől sorokat cserél, jönnek-mennek a korrektorok. Kinreked a külvilág szivaja, hiszen a lapok készülnek. S ennél nincs fontosabb.

Holnap — mondják —, üveghíd ível már át az Osvát utca fölött egy új, hétemeletes épülethez. Modern öltözők, mosdók, rendelőintézet várja majd ott a dolgozókat. Terjeszkedik az Athenaeum. Életének második évszázadába lépett.

Csatár Imre